

A mozgásfejlődés és a beszédfejlődés összefüggései

A beszéd olyan tulajdonság, amely az emberre jellemző örökletes sajátosság. Kialakulása a törzsfejlődéshez köthető. Az emberi agy szerkezetének, működésének és fejlődésének függvényében jön létre. A beszéd fejlődése önálló fejlődési irányvonal mentén történik. Az anatómiai és fiziológiai alapot a beszédközpontok adják, melyek az agy domináns féltekéjében találhatók. Ezek a szenzoros-, a beszédértés és a Broca-féle motoros beszédközpontok (Balogh, 2005).

Az anyanyelv-elsajátítás, a kommunikáció fejlődése és a beszéd megjelenése a fejlődés során folyamatosan és ugrásszerűen megy végbe. A fejlődés szakaszai meghatározott sorrendben követik egymást, univerzálisak, minden gyermekre egyformán jellemzőek, függetlenek a földrajzi területektől, nyelvektől, nyelvtípusoktól és kultúráktól. A szakaszok kezdete, tartalma és változása egyénenként eltérő lehet. A szakaszok közötti átmenet gyakran észrevétlenül megtörténik, sőt az is megfigyelhető, hogy két egymást követő periódus jellemző jegyei szimultán módon jelennek meg. A nyelvelsajátítás kreatív folyamat. Szűkebb értelemben néhány évet igényel csupán, míg tágabb értelmezés szerint sohasem vége, hiszen az állandóan változó világ újabb és újabb nyelvi, illetve nyelvhasználati tudást nyújt számunkra. (Kenesei, 2004).

A nyelvelsajátítás öröklött képesség, mely az ember sajátossága. Az, hogy a gyermek melyik nyelvet fogja megtanulni, azon múlik, hogy milyen társadalmi környezetben nevelkedik. Minden gyermek képes minden nyelv anyanyelvként történő elsajátítására. A folyamatban a sajátosan emberi nyelvi képességnek és a társadalmi közegnek egyformán meghatározó a szerepe. Ezek az anyanyelv elsajátításának feltételei (Kenesei, 2004).

A beszédfejlődés egy igen összetett folyamat. Egészséges gyermekek között is nagyon sok egyéni variáció lehetséges a különböző fejlődési szakaszok elsajátítási idejét tekintve, de a folyamat sorrendje általában adott. A beszédfejlődés első lépései az észlelés és a megértés, ha ezeket elsajátította a gyermek, kezdődhetnek az önkifejezés különböző formái (beszédmegértés → beszédhasználat). Eleinte a gyermek még nem a szavak jelentését érti, csak a környezet és a mimika, gesztus, és hangsúly komplexusában tudja értelmezni a hallottakat. Az első életév végére a gyermekek általában eljutnak a szavak megértéséig.

A beszéd normál fejlődéséhez szükséges:

1. Ép beszédszervek (gége, nyelv, hangszálak, szájpad stb.);
2. Ép hallás (hallás nélkül a beszéd nem tud kialakulni);
3. Egészséges idegrendszer ;

4. Folyamatosan beszélő emberi környezet!
5. Környezeti ingerek – szülő kommunikációja a gyermek felé, a gyermektársaság (pl. kialakulhat nem nyelvi kommunikáció, mely késleltetheti a valódi beszéd kialakulását);
6. A gyermek neme (a fiú gyermekek beszédfejlődése gyakrabban késik a lányokéhoz képest);
7. Leleki tényezők is szerepet játszhatnak a beszédfejlődés ütemében, késleltetheti azt egy testvérféltékenység vagy szülői konfliktus, mentális betegségek (pl. autizmus);
8. Atipikus vagy megkésett mozgásfejlődés, nagymozgások kimaradása, mozgáskordinációs zavar, ügyetlen mozgás.

A beszédfejlődéshez nélkülözhetetlen a halló-, és a hangképző szervek épsége. Probléma esetén a vizsgálatok elsődlegesen a szervi okok kizárására irányulnak. A hallással kapcsolatos eltéréseket a szülők gyakran otthon, a családban is észlelik és a megfelelő szakorvoshoz fordulnak. Audiológiai vizsgálattal a hallás, fül-orr-gégészeti, foniátriai vizsgálat során pedig a hangképző szervek ellenőrzése végezhető el.

A beszéd-, a nyelvi fejlődés és a mozgásfejlődés kapcsolata

Az egyik legkomplexebb idegrendszeri működést igénylő tevékenységünk a beszéd. Annak megjelenéséhez és fejlődéséhez azonban számos nem szóbeli folyamat együttes fejlődésére van szükség, mint például a mozgás, vagy az emlékezet. Amennyiben ezeknek, a beszédet előkészítő folyamatoknak a fejlődési üteme a tipikustól eltérő, a gyermek beszédében is késés, elmaradás lesz tetten érhető.

Mára már bizonyították, hogy a fejlődés során jelentkező mozgáskoordinációs és nyelvi zavar háttérében azonos idegrendszeri rizikófaktor áll. Mind a finom-, mind pedig a nagymozgásokban elért eredmények szoros összefüggést mutatnak a kommunikációs képességekkel. A beszéd- és nyelvi elmaradással küzdőknél magas számban találtak mozgásos ügyetlenséget. Az iskolába lépés előtt álló, fejlődési nyelvi elmaradással küzdő gyermek 52 %-ánál a mozgás területén is tapasztalható alulműködés látszik, továbbá az iskolás évek alatt megjelenő olvasási zavar is kapcsolatban áll a mozgás- és nyelvi fejlődéssel. Mindezeknek, továbbá a tanulási nehézségek háttérében is, csakúgy mint a mozgáskoordinációs zavar háttérében is, egy az ok, igen gyakran idegrendszeri éretlenség áll.

Miért fontos a nyelv megfelelő szintű elsajátítása?

A 21. századi nyugati típusú társadalmakban a nyelvi képesség jelentősége óriási a gyermekek fejlődése és a felnőttek életszínvonala szempontjából. A nyelv egyrészt az információtárolás

és -strukturálás egyik humánspecifikus leképezési rendszere, másrészt mind mennyiségi, mind minőségi értelemben az emberek közti kommunikáció elsődleges eszköze.

Az egyén élete a társadalomban zajlik, és ebben a társadalomban a sikeresség záloga az információ és az együttműködés. Az számíthat sikerre, aki hatékonyan tud információt szerezni, illetve olajozottan képes másokkal kapcsolatot fenntartani. Mindkettő nagyrészt a nyelvi kommunikációs kompetencia színvonalán múlik.

A legalapvetőbb kultúrtechnikák, így az írás, olvasás és számolás jórészt verbális alapokon működnek, vagyis az anyanyelv megfelelő szintű előzetes elsajátítását feltételezik. A nyelvi képesség tehát nagymértékben befolyásolja az iskolai sikerességet, ennek révén pedig a szakmaválasztást is, ami hosszú távon az anyagi-társadalmi különbségek egyik fő meghatározója.

A legtöbb gyermek szinte észrevétlenül, látszólag minden különösebb erőfeszítés nélkül veszi birtokba az anyanyelvét. Néhányan azonban már a korai időszakban nehézségekkel szembesülnek, és fejlődésük a kezdetektől fogva elmaradást mutat. A nyelvi elmaradásnak több formája és többféle fejlődési perspektívája van:

- késhe a beszédindulás kezdetének időpontja,
- lassabb lehet a fejlődés sebessége,
- eltérhet annak minősége.

Lehetséges, hogy a megkésett nyelvi fejlődést mutató gyermek pár éven belül felzárkózik a korcsoportjához, de az is lehet, hogy sosem éri el a tipikusnak tekinthető felnőtt nyelvi szintet.

A TIPIKUS NYELVI FEJLŐDÉS ÉS MOZGÁSFEJLŐDÉS NAGYOBB MÉRFÖLDKÖVEI

életkor	beszédfejlődés	mozgásfejlődés
0-9 hónap	családtagjai hangját felismeri	tekintetét hang felé fordítja
	felismeri anyja, apa, mama, testvérei nevét	tekintetét feléjük fordítja, szemmozgással kíséri
	a beszéd dallama alapján felismeri a szándékot	3 hó fej felemelése, kézzel tárgyak után nyúlás, markolás
	gagyogás érthető hangokat tartalmaz	4-5 hó hátról oldalra fordulás, karnyújtás hason
	kívánságokra egyértelmű gesztusokat használ	kézjelek használata (vegyél fel, gyere ide...)

	ajakkal képzett hangok (p,b,m) megjelenése	hasról hátra fordulás, kúszás, stabil ülés a kúszás-fontos az idegrendszer és az izomzatuk fejlődése szempontjából
12 hónap	t,d,n,k,g hangok és magánhangzók megjelenése	kapaszkodva feláll, lépked, megjelenik a csippentő fogás
	passzív szókincs gyarapodik (tárgyak, cselekvések)	12-14 hónap körül elindul, eleinte kezeivel egyensúlyozva
	hangutánzó szavak megjelenése (hamm-hamm, brr...)	stabil járás
	nem szó egyértelmű használata, igen használata	egyértelmű gesztusok (fejrázás)
	képes a közlő szándékát megérteni, cselekedni	futás
18 hónap	passzív szókincse 200 szó, sok mindent megért	folyamatos nagymozgások, finommozgásai egyre ügyesebbé válnak
	aktív szókincse 50 szó körül van	szabályosan eszik kanállal, pohárból iszik
	téri összefüggések megértése	cselekvésekbe ágyazva (tedd az asztalra, székre...)
	egy szóval bizonyos jelenséget fejez ki (ajtó)	megfogja az ajtót kinyitja, becsukja...
	állandó szókapcsolatokat mond (nem kell, add ide...)	gesztusokkal kíséri
3 éves	aktív szókincse 500-700 szó	ügyesedik a ceruzafogása
	összetett mondatokat is megért	apróbb tárgyakkal is ügyesen manipulál (9-10 kockából tornyot épít, ollóval vág, gyöngyöt fűz)
	képes 10 perces mesét végighallgatni	önállóan levetkőzik

	érti a helyre vonatkozó toldalékokat	képes háromkerekű biciklit hajtani, ugrálni
	3-4 szavas szó szerkezetet használ	váltott lábbal lépcsőzik
	grammatikai elemeket is használ (tárgyrag, szem. névmás, birtokjel)	
	képes kérdezni	
	kiejtése nagyrészt érthető	
4 éves	képekről önállóan, folyamatosan beszél	váltott lábbal ugrial
	8 szóból álló mondatot követ	ceruzát helyesen fogja, rajza felismerhető
	1500 szavas aktív szókincse van	
	összetett nyelvi szerkezeteket használ, bővített mondatokban	labdát felső dobással dob
	helyes hanglejtéssel ejti a mondatokat	
	több igeidőt használ	
	képes rövid mondókát, verset megtanulni	
	artikulációja tiszta (kivétel lehet: s, z, cs vagy sz, z, c, l, r)	
5 éves	összetett utasításokat érti	folyamatosan rohangál, biciklizik
	aktív szókincse 2000 szó	emberrajzában 6 testrész is megjelenik
	képes elismételni a hallott történetet	önállóan felöltözik
	kiejtése szinte tiszta	
	szótagolva is tud beszélni	
6 éves	nyelvtanilag helyesen beszél	emberrajzán már a ruha is megjelenik
	párbeszédben egyenrangú félként vesz részt	
	képes a beszédet különböző célokra használni	

	3000 szó az aktív szókincse	
	kívülről tud verset, mondókát	
	kiejtése tiszta	
	képes a szó első hangját megmondani	
	téri viszonyokat megérti	

Táblázatot szerkesztette: Kiss Krisztina

A nyelvi fejlődés fentebb bemutatott mérföldkövei statisztikai tények, amelyeket számos gyermek fejlődésének mért adatai támasztanak alá. Egy-egy gyermek nyelvi fejlődése azonban eltérhet ettől a tipikus pályától. A kérdés az, hogy mekkora eltérés az, ami még tipikusnak tekinthető, és mekkora eltérés az, ami már beavatkozást igényel.

A nyelvfejlődési zavarok hosszabb távú következményei

A nyelvi zavar tartós, az érintett gyermekek fejlődését hosszú távon negatívan befolyásolja. Ez különösen igaz azokra az egyénekre, akiknél a zavar természetét nem, vagy nem megfelelő időben ismerték fel. Ekkor a nyelvi képességek elmaradására tipikusan másodlagos fejlődési problémák épülnek rá, súlyos beilleszkedési, tanulási és magatartászavarok alakulhatnak ki. A nyelvi zavar akadályozza az érintett gyermekeket az értő olvasás, a verbális tanulás elsődleges módjának elsajátításában, hiszen az értő olvasás elsajátításának elsődleges előfeltétele a jó szintű receptív nyelvi képesség, melynek összetevői a szókincs, a nyelvtani képesség és a verbális emlékezet.

Az olvasástanulás kudarca, illetve alacsony színvonala alapvetően gátolja az iskolai teljesítményeket, és folytonos iskolai kudarcokhoz vezet. Ez egyrészt az ismereti szint gyengeségét, másrészt a tanulási motiváció jelentős csökkenését, harmadrészt az iskolai környezetben való figyelem és magatartás problémáit vonja maga után.

A tanulásban jelentkező problémák nagy része megelőzhető lenne megfelelő játékos előkészítéssel. A prevenció, a „megelőzés” tulajdonképpen olyan képességek játékos fejlesztését, csiszolását jelenti, melyek elengedhetetlenek a betűk, számok világában való eligazodáshoz, illetve a tanuláshoz. Fontos, hogy rohanó, teljesítmény centrikus világunkban gyermekeinket kellőképpen felvértezzük, előkészítsük az iskolára, hogy mosolyogva, könnyedén vegyék az akadályokat!

Milyen esetben érdemes szakemberhez fordulni tanácsért, segítségért?

Mivel eleinte a mozgásfejlődés eltérései inkább észrevehetőek, amennyiben a szülő vagy szakember a mozgásfejlődés eltérő, lassabb vagy zavart menetét észleli, érdemes szakember segítségét kérni. A mozgásproblémás gyermekek ugyanis szociális, kommunikációs, tanulási és figyelmi téren veszélyeztetettek. Ez azonban visszafelé is a működik, a kommunikációs, szociális, tanulási vagy figyelmi problémával küzdők fejlesztését a mozgásfejlesztés vagy mozgásterápia sok esetben hatékonyan tudja megsegíteni. Nagyon jó eredményeket mutatnak a mozgásterápiák azokban az esetben is, amikor nem beszélő, vagy csak kevés szót használó gyermekeknél alkalmazzák azokat. A mozgás-, illetve beszéd elmaradása esetén azért is érdemes odafigyelni a minél korábbi megsegítésre, fejlesztésre, mert szintén kutatási eredmények támasztják alá, hogy 4-5 éves gyermekek mozgásügyessége annyit fejlődik ebben az időszakban, mint az azt követő kilenc évben összesen. A gyermek, mozgás vagy beszéd területén átélt ügyetlenségével szembesülve, kudarcot él át, ami személyiségfejlődését is befolyásolja, viselkedés- és magatartásproblémákhoz vezethet. Mozsásfejlesztéssel hatni lehet az idegrendszerre, bizonyos káros funkciók leépíthetőek, illetve segítségével a fejlődés helyes irányba terelhető.

A gyermek érdekében, a terápiák sikeressége szempontjából gyümölcsöző tud lenni a logopédusok és mozgásterapeuták együttműködése. Nagyon jó hatású lehet, ha a logopédiai terápiák mellett – amennyiben a mozgáskoordináció elmaradása is fennáll – mozgásterápiás megsegítést is kap gyermek. Ezek ugyanis nagymértékben támogatják egymást, legyen szó akár nyelvi késésről, hibás artikulációról, a beszédritmus zavaráról, olvasási vagy írási nehézségről.

Megelőzés

A prevenciós céllal indított foglalkozások szem előtt tartják, a 3-7 éves gyerekek egyéni és életkori sajátosságaiban és fejlődésmenetében megjelenő eltéréseket. Különös figyelmet fordítanak az iskolai tanulási zavarok megelőzésére (pl.: diszlexia, diszgráfia...), segítik a beilleszkedéshez szükséges testi, szociális és értelmi érettség kialakulását, majd mindezeket egyensúlyba hozva próbálják megteremteni a harmonikus személyiséget, melynek birtokában a gyerekek nem csak a majdani oktatási-intézményekben, hanem a mindennapi életben is sikeresen helytállnak.

Forrás: <https://www.mozgasfejleszto.com/post/kommunik%C3%A1ci%C3%B3>